

Prof. dr hab. Teresa Słaby

Katedra Poziomu Życia i Konsumpcji

SGH w Warszawie

Nowe ujęcie badań społecznych

Badania społeczne najczęściej są utożsamiane z oceną społecznych skutków zmian gospodarczych. Zajmują się diagnozą stanów społecznych, które określa się mianem poziomu, jakości, warunkami życia lub – coraz rzadziej – dobrobytem¹. Dotychczasowe badania z tego zakresu stanowią znaczący dorobek statystyki społecznej. Wspomnieć należy choćby polską adaptację metody genewskiej², coroczne badania GUS z zakresu badań warunków życia ludności, z ciągle rozszerzanym polem badawczym³, prace naukowo-badawcze Instytutu Pracy i Spraw Socjalnych, dorobek wielu samodzielnych badaczy, stosujących wielowymiarowe narzędzia statystyczne w celu ocen zróżnicowania terytorialnego poziomu życia⁴. Problematyce badań społecznych poświęca się krajowe i zagraniczne konferencje naukowe⁵.

Jako wieloletnia badaczka, poczynszy od późnych lat 80., problemów z zakresu poziomu i jakości życia⁶ muszę stwierdzić, że należy jak najszybciej odejść od dotychczasowych ujęć badań społecznych, które „krążyły” wokół

---

¹ Bardziej właściwym określeniem sytuacji, w jakiej znajduje się polskie społeczeństwo byłby złobyt, wprowadzony do literatury przez W. Ostasiewicza, *Przedmowa*, [w:] *Metodologia pomiaru jakości życia*, pr. zb. pod red. W. Ostasiewicza, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Wrocław 2002, s. 5.

² Por. A. Luszniwicz, *Statystyka społeczna*, PWE, Warszawa 1982, s. 7 i dalsze.

³ Por. *Wieloaspektowe badanie warunków życia ludności*, GUS, Warszawa 2001.

⁴ Por. np. A. Szukielojć-Bieńkuńska, *Sytuacja bytowa gospodarstw domowych*, „Wiadomości Statystyczne” 2001, nr 2, s. 68; M. Cierpień-Wolan, E. Wojnar, *Analiza poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego województw*, „Wiadomości Statystyczne” 2001, nr 10, s. 77; T. Śmiłowska, R. Jabłoński, *Przestrzenne zróżnicowanie sytuacji ekonomicznej i społecznej*, „Wiadomości Statystyczne” 2002, nr 11, s. 70.

⁵ *Aspects of Quality of Life*. Ed. by W. Ostasiewicz, Wrocław 2000.

⁶ Por. pozycje literatury przedmiotu; T. Słaby, jako członek zespołu projektu badawczego, *Poziom życia ludności Polski. Diagnozy 1986, Prognozy 1988–1990*, Raport nr 2, Instytut Gospodarstwa Społecznego, SGPiS, Warszawa, 1989; T. Słaby, *Poziom życia, jakość życia*, „Wiadomości Statystyczne”, GUS, 1990, nr 6, s. 25. T. Słaby, *Przyszłość wskaźników społecznych*, „Wiadomości Statystyczne”

diagnoz poziomu oraz jakości życia, inaczej ująć problemy badań społecznych i to we wszystkich ich aspektach metodologicznych. Trzeba bowiem bardziej zbliżyć się do najbardziej „palących” spraw społecznych, stosować nowe narzędzia analiz statystycznych oraz odpowiedzieć nowym europejskim ustaleniom w tym zakresie. Ponadto, oprócz powodów metodologicznych, o których poniżej, trzeba podejść do konieczności innego ujęcia badań społecznych z powodów „praktycznych”. Wsparcie Unii dla rozwoju np. obszarów wiejskich, które od lat należą do najbardziej zaniedbanych w Polsce trafić może nie tam, gdzie jest najbardziej potrzebne, jeżeli nie będą przeprowadzone szybko i prawidłowo (z zastosowaniem odpowiednich narzędzi analiz zróżnicowania rozkładów wskaźników) empiryczne badania aktualnej sytuacji, w jakiej znajdują się polskie gospodarstwa domowe, ze szczególnym uwzględnieniem zróżnicowania regionalnego.

Artykuł ma charakter sygnałowy, oparty jest na wieloletnim doświadczeniu badawczym, uczestnictwie w forach i konferencjach w ostatnich dwóch latach, a także lekturze najnowszej literatury przedmiotu. W jego kolejnych częściach zostaną przedstawione niektóre z problemów natury badawczej, i które – miejmy nadzieję – zostaną wkrótce rozwiązane w nowych badaniach społecznych w Polsce. Taka opinia jest spowodowana stwierdzeniem, że polskie badania poziomu i jakości życia są rozproszone, niespójne i nieporównywalne zarówno w ujęciu terytorialnym, jak i syntetycznym (ujęcie dynamiczne)⁷. Natomiast badania o wykluczeniach mają w Polsce charakter w zasadzie pionierski i są „wymuszone” przez konieczność dostosowania się do metodologii europejskich badań statystycznych. Powołując się na brak danych statystycznych konstruowano inne zbiory mierników, brak było wspólnego „trzonu” mierników, co spowodowało, iż wyniki np. badań regionalnych są nieporównywalne. Często mylono mierniki z czynnikami, zapominając o tym, że już w latach 60. dokonano – przy „okazji” badań genewską metodą dystansową – ostrego podziału na mierniki i czynniki stopnia zaspokojenia potrzeb, czyli poziomu i jakości życia⁸.

1999, nr 1, s. 23–36; T. Ślaby, *Poziom i jakość życia*, [w:] *Analiza zjawisk społecznych metodami ilościowymi*, rozdział III (w druku), SGH, Warszawa 2003.

⁷ Pierwsze wyniki badań panelowych np. zasięgu ubóstwa w Polsce (podejście obiektywne i subiektywne), według klasy miejscowości, dotyczą na razie tylko dwóch lat (2000–2001). Por. T. Panek, *Ubóstwo i nierówność*, [w:] *Analiza...*, wyd. cyt., Rozdział VI. Rozkład odsetka ubogich gospodarstw wykazuje znaczne jego zróżnicowanie w zależności od miejsca zamieszkania. Zasięg ubóstwa rozszerzał się w 2001 roku szczególnie w gospodarstwach, zamieszkujących największe i najmniejsze miasta oraz, w pewnym stopniu, wieś. Należy podkreślić, że znacznie wyższe są oceny liczbowe zasięgu ubóstwa w ujęciu subiektywnym, co ściśle wiąże się, moim zdaniem, o znaczeniu odczuwania stanów deprivacji, a więc z niższym odczuciem własnej godności życia.

⁸ Zbiory danych opisujących efekty (korzyści) zmian gospodarczych określa się najczęściej mianem mierników, natomiast te dane, które charakteryzują uwarunkowania, niezbędne do osiągnięcia

W np. studyjnej próbie oceny zróżnicowania przestrzennego niejasne są motywy wyboru tylko stymulant w odniesieniu do poziomu życia i wyłącznie destymulant dla jakości życia. W zakresie analizy wyników⁹ (co jest powszechnym błędem z zakresu stosowania narzędzi analizy struktury rozkładów mierników) nie bierze się pod uwagę, iż rozkład mierników poziomu życia według podregionów jest silnie asymetryczny, co wyklucza posługiwanie się średnią arytmetyczną jako oceną tendencji centralnej (jej liczbowa ocena jest w takim przypadku zawyżona).

Tabela 1

Poziom życia w województwach Polski z uwzględnieniem siły nabywczej złotego,
UE 25 = 100

Województwo	Poziom wskaźnika (w %)	Charakterystyki opisowe rozkładu
Lubelskie	31	Współczynnik skośności rozkładu $A_x = 1,64$ Średnia arytmetyczna $\bar{x} = 41,4\% / 1$ region Mediana $M_x = 40,0\%$ Współczynnik zmienności $V_x = 22\%$
Podkarpackie	32	
Warmińsko-mazurskie	33	
Podlaskie	33	
Świętokrzyskie	36	
Opolskie	38	
Lubuskie	40	
Łódzkie	40	
Małopolskie	40	
Kujawsko-pomorskie	40	
Zachodnio-pomorskie	44	
Poznańskie	45	
Dolnośląskie	46	
Wielkopolskie	48	
Śląskie	49	
Mazowieckie	68	

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych w cytowanym artykule.

tych efektów (korzyści) nazywa się czynnikami. Czynniki mogą wyjaśniać zatem przyczyny zróżnicowania korzyści lub strat, odczuwanych przez ludność. W niektórych badaniach czynniki określano mianem mierników infrastrukturalnych jako determinant zmian wyrażanych za pomocą mierników efektywnościowych.

⁹ Por. T. Śmiłowska, R. Jabłoński, op.cit.

¹⁰ Nie jest możliwa ocena wartości poznawczej tej średniej.

Posłużmy się, w celu wyjaśnienia tego problemu, najnowszymi danymi Eurostatu. Rzeczpospolita z dn. 06.07.2003 r. zamieściła dane statystyczne, mające scharakteryzować dysproporcje w rozwoju regionów w Polsce w porównaniu ze średnim poziomem w krajach „25-tki”¹⁰. Miernikiem rozwoju regionów jest poziom dochodu na 1 mieszkańca, a miernikiem dystansu w rozwoju – w ujęciu regionalnym – jest stosunek tego dochodu do średniej w 25 krajach Unii. I tak, np. w województwie podkarpackim stosunek ten, wyrażony w procentach, sytuuje to województwo na przedostatnim miejscu w porównaniu do innych województw w Polsce¹¹.

Przyjmijmy za dyskusyjne porównywanie wskaźników regionalnych „jakiegoś” kraju ze średnią krajową „25-tki”. Zwróćmy uwagę, że poziom współczynnika skośności oznacza występowanie silnej asymetrii prawostronnej i zawyżenie średniego poziomu w skali Polski, co „spowodowała” korzystna sytuacja w województwie mazowieckim. Tymczasem zdecydowana większość województw osiągała niski poziom życia, oceniany na podstawie poziomu dochodów. Zróżnicowanie względne należy ocenić jako niskie, czyli województwa są do siebie stosunkowo dość „podobne” w odniesieniu do poziomu przeciętnego. Gdyby zatem chciano się posługiwać średnią arytmetyczną bez świadomości jej zawyżenia przez asymetrię rozkładu, można by sformułować bardziej optymistyczne oceny badanej sytuacji niż była w rzeczywistości.

Wobec ciężkiej sytuacji polskich gospodarstw domowych badania społeczne powinny skoncentrować się na próbie oceny stopnia wykluczenia (ekskluzji) grup ludności. Wykluczenie społeczne określa „stosunek pomiędzy społecznością uczestniczącą a pozbawionymi uczestnictwa”¹². Określenie to jest bardziej „pojemne”, ponieważ zawiera również problem znalezienia się na marginesie społecznym, które może wynikać z własnego wyboru. Definicja wykluczenia społecznego została w literaturze przedmiotu poprzedzona pojęciem godności życia. Godność życia wiązano początkowo z negatywnymi efektami rozwoju cywilizacji¹³, a później¹⁴ z niekorzystnymi stanami społecznej świadomości wywołanej przemianami systemowymi gospodarki. Godność życia będziemy definiować jako nieodczuwanie stanów deprywacji, które mogą wynikać z negatywnych aspektów życia ludności w zmieniających się realiach gospodarczych.

¹¹ Trzeba przypomnieć, że dochód uważany jest powszechnie za czynnik, a nie miernik poziomu życia. Tytuł tablicy został zaczerpnięty z publikacji prasowej.

¹² Por. R. Marks-Bielska, *Marginalizacja społeczno-ekonomiczna w świetle polskiej literatury przedmiotu – lata 90*, „Polityka społeczna” 2003, nr 3, s. 13.

¹³ J. Drewnowski, *The Level of Civilisation. A New Field for the Application of Social Indicators*, „Social Indicators Research”, 1986, No. 18.

¹⁴ T. Ślaby, *Systemy wskaźników społecznych w polskich warunkach transformacji rynkowej. Monografie i opracowania*, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 1994.

Pojęcie godności życia może ściśle wypełniać obszar badawczy wykluczenia społecznego). Jest to stosunkowo najnowszy cel badawczy w statystyce społecznej, najgorzej rozpoznany empirycznie. Celowość wprowadzenia tej kategorii społecznej również i w polskiej „praktyce” statystycznej podkreśla się ostatnio coraz częściej¹⁵.

Gdyby zatem pozostać przy dotychczasowym ujęciu i rozwoju statystycznych badań społecznych efektów zmian gospodarczych otrzymano by triadę: poziom życia $\Rightarrow$ jakość życia $\Rightarrow$ godność życia. W każdej z wyróżnionych kategorii istnieją dwa nurty poznawcze. Oprócz badania samej istoty poziomu, jakości i godności życia ważne jest badanie ich związków z czynnikami je kształtującymi (demograficznymi, ekonomicznymi, socjologicznymi).

O konieczności wyróżnienia nowego nurtu badań społecznych sygnalizowano w Polsce kilka lat temu¹⁶, przy czym nie przewidywano wówczas, że grupy ludności szczególnie zagrożone będą tak liczne. Według szacunków GUS¹⁷, poziom tzw. wskaźników strukturalnych, które przekazano do EUROSTATU był następujący¹⁸:

- 1) wskaźnik zagrożenia ubóstwem, tzn. procent osób poniżej granicy ubóstwa jako 60% mediany dochodów ekwiwalentnych po uwzględnieniu w dochodach gospodarstw domowych transferów społecznych:
  - dochody pieniężne: 17,4 (1999), 18,0 (2000);
  - dochody pieniężne i w naturze: 14,6 (1999), 15,5 (2000);
- 2) wskaźnik zagrożenia ubóstwem bez uwzględnienia transferów społecznych (łącznie z emeryturami):
  - dochody pieniężne: 47,7 (1999), 48,1 (2000);
  - dochody pieniężne i w naturze: 45,8 (1999), 46,7 (2000);
- 3) wskaźnik zagrożenia ubóstwem bez uwzględnienia transferów społecznych (z wyjątkiem emerytur):
  - dochody pieniężne: 30,5 (1999), 31,4 (2000);
  - dochody pieniężne i w naturze: 28,4 (1999), 29,9 (2000).

Cel Wspólnoty Europejskiej, a mianowicie spójność społeczna, w warunkach gospodarki rynkowej, jest nie do osiągnięcia. Dodajmy, że w warunkach polskich „nakładają” się jeszcze nierównomierności regionalnego rozwoju z wielu

---

¹⁵ A. Helbich, *Poziom życia*, [w:] *Zadania społeczne*, pr. zb. pod red. Z. Piszca, wyd. 3 zmienione, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Wrocław 2002, s. 51.

¹⁶ Por. T. Słaby, *Przyszłość wskaźników...*, wyd. cyt., s. 32.

¹⁷ Pierwsze prace z tego zakresu wykonał GUS w odniesieniu do lat 1999–2000. Por. A. Szkielojć-Bieńkuńska, *Przygotowanie GUS do prezentowania wskaźników społecznych społecznego wykluczenia proponowanych przez Unię Europejską*, „Polityka Społeczna”, nr 11–12/2002, s. 47.

¹⁸ Ze względu na brak danych panelowych, GUS nie może oszacować poziomu jednego ze wskaźników, a mianowicie wskaźnika zagrożenia ubóstwem trwałym.

poprzednich lat. Widoczne są wyraźne różnice pomiędzy krajami i regionami. Istnieje zatem potrzeba „konstrukcji” pewnego rodzaju polskiej regionalnej mapy zróżnicowań wykluczenia społecznego.

Wykluczenie społeczne jest kojarzone przez ekspertów Unii przede wszystkim z brakiem pracy, a osoba wykluczona to nie posiadająca wystarczających środków na uczestnictwo w życiu społecznym. Nawias życia społecznego związany jest nie tylko z brakiem środków pieniężnych oraz zasobów materialnych, ale także innych ograniczeń, które nie pozwalają żyć na poziomie akceptowanym w danym kraju¹⁹. Stąd mówiąc o zjawisku wykluczenia trzeba podkreślić jego trzy aspekty: ekonomiczny, społeczny i kulturalny.

Odnosząc się jedynie do ekonomicznego wykluczenia trzeba podkreślić, że w proponowanych strategiach przeciwdziałania zjawisku wykluczenia społecznego priorytet nadaje się posiadaniu pracy i podnoszeniu jakości wykształcenia dla zapewnienia konkurencyjności na rynku pracy.

Lista mierników dla empirycznych ocen zjawiska wykluczenia nie została ostatecznie ustalona. Różne propozycje europejskich komisji skupiają się wokół bezrobocia i braku dochodów. Rada Europejska podzieliła mierniki na trzy grupy: podstawowe, drugorzędne i specyficzne dla danego kraju (regionu), co pozwala na porównawczą charakterystykę krajów i regionów w danym układzie geograficznym.

W jednej z kolejnych propozycji mierników w badaniach z tego zakresu, zgodnej z ustaleniami Rady Europejskiej (Lizbona, marzec 2000) oraz Komisji Europejskiej (Sztokholm, marzec 2001)²⁰ wyróżniono 7 następujących grup potrzeb:

- I. DOCHODY: relacja odsetka dochodów osób żyjących w gospodarstwach o dochodach powyżej 80. centyla do odsetka dochodów osób żyjących w gospodarstwach o dochodach poniżej 20. centyla,
- II. UBÓSTWO: odsetek ludności o dochodach poniżej granicy ubóstwa, wyznaczonej jako 60% mediany rozkładu dochodów przed i po transferach socjalnych,
- III. TRWAŁOŚĆ UBÓSTWA: odsetek ludności żyjącej poniżej granicy ubóstwa przez ostatnie 3 lata życia,
- IV. RYNEK PRACY: odsetek gospodarstw, w których wszyscy aktywni zawodowo są bezrobotnymi,
- V. RYNEK PRACY: współczynnik zmienności stopy bezrobocia w ujęciu regionalnym,

¹⁹ Por. European Commission, *Incom, Poverty and Social Exclusion in Member States of the European Union*, Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg 2000.

²⁰ T. Atkinson, B. Cantillon, E. Marlier, B. Nolan, *Social Indicators. The EU and Social Inclusion*, Oxford University Press, Oxford 2002, s. 6.

VI. EDUKACJA: odsetek nie uczących się osób w wieku 18–24 lat, które zakończyły kształcenie na poziomie gimnazjalnym,

VII. RYNEK PRACY: odsetek osób pozostających bez pracy więcej niż 12 miesięcy w stosunku do osób aktywnych zawodowo.

Zaproponowane mierniki mogą stanowić podzbiór zmiennych wspólnych, podstawowych, charakteryzujących problem wykluczenia ekonomicznego i być podstawą do grupowania regionów o podobnej sytuacji społecznej. Jedną z agend ONZ, a mianowicie UNDP, opublikowała ostatnio wiele wskaźników charakteryzujących rozwój społeczny, m.in. związanych z poziomem dochodów, określających stan ubóstwa²¹. Jednym z nich jest wskaźnik ubóstwa OECD, określony przez odsetek ludności żyjącej poniżej 50% mediany w rozkładzie dochodów²². W latach 1990–2000²³, w wybranych krajach, przechodzących w ubiegłych latach podobnie jak Polska, transformację, wskaźnik ubóstwa był następujący:

Tabela 2

Wskaźnik ubóstwa w wybranych krajach

Lp.	Kraje po transformacji	Odsetek ludności z dochodem poniżej 50% mediany rozkładu dochodów 1990–2000
1	Słowacja	2,1
2	Czechy	4,9
3	Węgry	6,7
4	Słowenia	8,2
5	Polska	8,6
6	Estonia	12,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <http://www.undp.org/hdr2003/indicator/indic>

W cytowanej publikacji UNDP są zamieszczone dane o tak „liczonym” ubóstwie również dla innych krajów. Jaka jest jednak porównywalność tych danych? Czy rozkład dochodów uzyskiwany z badań budżetów domowych, wobec zbyt niskich liczebności, aby dokonywać szacunków w przekrojach terytorialnych?

²¹ Millennium Developments Goals. Human Development Indicators 2003, <http://www.undp.org/hdr2003/indicator/indic>.

²² Jest to więc założenie bardziej „ostre”, niż przyjęte w 2001 roku przez Komisję Europejską.

²³ „Dochodowa” linia ubóstwa była definiowana według zmieniających się założeń, np. 1 \$ dziennie w 1985 roku według cen międzynarodowych, co stanowiło 1,08 \$ w roku 1993. W 1994 roku stanowiła 11 \$ dziennie na osobę w 3-osobowym gospodarstwie domowym. Prezentowane w tabeli 2 dane są oparte na o rozkłady rozporządzalnego dochodu w różnych podgrupach gospodarstw domowych i pochodzą z narodowych badań budżetów rodzinnych.

Jedyna szansa, to aby GUS pozyskał dane z Ministerstwa Finansów o dochodach osób fizycznych, tak, jak pozyskuje dane osób prawnych oraz fizycznych prowadzących działalność gospodarczą.

W ostatnich dniach pojawiły się wstępne wyniki „Diagnozy społecznej 2003”²⁴, raportu, którego pierwsze wydanie dotyczyło 2000 roku. W wywiadzie prasowym²⁵ z jednym ze specjalistów polskiej statystyki społecznej odnośnie do metod badania ubóstwa czytamy, że: według metody subiektywnej w Polsce za ubogie uważa się 57% gospodarstw domowych. Metoda obiektywna pomiaru określa odsetek ubogich gospodarstw polskich na poziomie 25%. Wydaje się, że zbyt duża różnica, aby przypisywać ją wyłącznie różnicy w metodzie pomiaru.

Poza tym irytować może fakt, że w różnych publikacjach podaje się poziomy wskaźnika ubóstwa bez jakichkolwiek informacji, jak ten wskaźnik jest liczony, a interpretacja jest dość zaskakująca w świetle innych danych o tym problemie regresu społecznego. I tak, np. podczas I Polskiego Forum Strategii Lizbońskiej w maju 2003 roku można było dowiedzieć się, że „wskaźnik ubóstwa dla Polski jest bliski średniej europejskiej (16%)”²⁶. Jak należy traktować te informacje w świetle danych, o których pisze A. Szukielojć-Bieńkuńska (por. odnośnik 15). Jest to najlepszy przykład konieczności uzgodnień metodologicznych w niewątpliwie trudnych definicyjnie badaniach zjawisk społecznych. Jednak bez przyjęcia pewnych standardów, zgodnych z ustaleniami europejskimi nie można dokonywać żadnych ocen porównawczych w sensie wartościującym.

Powróćmy do problemu użycia właściwych narzędzi analiz wyników, abstrahując od „zawartości” zbioru mierników. Ostatnio najczęściej wykorzystuje się do statystycznych ocen terytorialnego zróżnicowania rozwoju społecznego poprzez np. zmienne charakteryzujące poziom życia taksonomiczną metodę wzorca rozwoju²⁷. Pionierskie prace K. Florka i in.²⁸ dały początek tzw. taksonomii wrocławskiej. W taksonomii główny cel to określić zróżnicowanie zmiennych diagnostycznych oraz ich wzajemne powiązanie. Według klasycznego podejścia, miernik syntetyczny oparty jest o wystandaryzowaną – przy użyciu średniej arytmetycznej – postać zmiennych diagnostycznych. Zdaniem wielu badaczy, klasyczna metoda standaryzacji nie uwzględnia występowania obserwacji ekstremalnych (odstających). Stąd zaproponowano metodę pozycyjną, w której – w pierwszym kroku procedury – przekształcenie standaryzacyjne jest doko-

²⁴ Por. www.diagnoza.vizja.pl.

²⁵ Por. *Gazeta Wyborcza* z dn 02–03.08.2003, s. 4.

²⁶ *Biała Księga 2003, Część I: Polska wobec strategii lizbońskiej*, Gdańsk–Warszawa 2003, s. 56.

²⁷ M. Cierpiał-Wolan, E. Wojnar, *Analiza...*, wyd. cyt., s. 78. Autorem metody był Z. Hellwig.

²⁸ K. Florek, J. Łukasiewicz, J. Perkal, S. Zubrzycki, *Taksonomia wrocławska*, „Przegląd Antropologiczny” 1951, vol. 17, s. 193–211.

nywane w oparciu o medianę rozkładu empirycznego mierników²⁹. A. Młodak wykazał, że stosowanie obu podejść powoduje odmienne lokaty w rankingu obiektów (powiatów)³⁰. Konieczność stosowania odpowiedniego, klasycznego lub pozycyjnego podejścia w zależności od asymetrii rozkładu mierników wydaje się przesądzona. Warto nadmienić, że w poszukiwaniu jeszcze większego obiektywizmu stosowania metody taksonomicznej wzorca rozwoju jako przykład poszukiwań nowych narzędzi statystycznych, A. Młodak rozważa możliwość zastosowania tzw. wartości Shapley, a z teorii gier³¹, jak również zastosowania graficznych prezentacji zróżnicowania obiektów, które stanowią inne sposoby analizy przestrzennego zróżnicowania i wyodrębniania skupisk podobnych strukturalnie³². Tak więc przed statystykami społecznymi kolejne problemy metodologiczne w poszukiwaniu obiektywnych narzędzi analiz, co w odniesieniu do zjawisk społecznych jest szczególnie trudne.

Podsumowując te rozważania, które mają charakter być może dyskusyjny, trzeba jeszcze raz podkreślić, że mając dość poważny dorobek, polska statystyka społeczna jest w stanie dostosować się do wielu rekomendowanych rozwiązań europejskich, które mogą być głównym nurtem szybkich rozważań empirycznych. Warunkiem ich stosowalności na regionalnych szczeblach badawczych jest posiadanie dostępu do danych o dochodach z PIT-ów oraz znajomość niezbyt skomplikowanych metod wielowymiarowej analizy statystycznej.

LITERATURA

- Atkinson T., Cantillon B., Marlier E., Nolan B., *Social Indicators. The EU and Social Inclusion*, Oxford University Press, Oxford 2002.
- Biała Księga 2003, Część I: *Polska wobec strategii lizbońskiej*, Gdańsk–Warszawa 2003.
- Cierpiał-Wolan M., Wojnar E., *Analiza poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego województw*, „Wiadomości Statystyczne” 2001, nr 10.
- Drewnowski J., *The Level of Civilisation. A New Field for the Application of Social Indicators*, „Social Indicators Research” 1986, No. 18.
- European Commission, *Incom, Poverty and Social Exclusion in Member States of the European Union*, Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg 2000.

²⁹ Por. W. Wagner, F. Wysocki, J. Lira, *Mediana w zagadnieniach porządkowania liniowego obiektów wielocechowych*, IV Konferencja Naukowa „Statystyka regionalna w służbie samorządu lokalnego i biznesu”, Poznań–Kiekrz 2000.

³⁰ A. Młodak, *Taksonomiczne mierniki zróżnicowania rynku pracy*, Wiadomości Statystyczne GUS 2002, nr 4.

³¹ A. Młodak, *Co-operative games in a taxonomic analyse for instance of labour market*, Statistical News, No. 3, p. 6–17.

³² A. Młodak, *O graficznej prezentacji zróżnicowania obiektów wielocechowych*, Urząd Statystyczny Poznań, Oddział w Kaliszu, maszynopis.

- Florek K., Łukasiewicz J., Perkal J., Zubrzycki S., *Taksonomia wrocławska*, „Przegląd Antropologiczny” 1951, vol. 17.
- Helbich A., *Poziom życia*, [w:] *Zadania społeczne*, Pisz Z. (red.), wyd. 3 zmienione, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Wrocław 2002.
- Luszniewicz A., *Statystyka społeczna*, PWE, Warszawa 1982.
- Marks-Bielska R., *Marginalizacja społeczno-ekonomiczna w świetle polskiej literatury przedmiotu – lata 90*, „Polityka społeczna” 2003, nr 3.
- Młodak A., *O graficznej prezentacji zróżnicowania obiektów wielocechowych*, Urząd Statystyczny Poznań, Oddział w Kaliszu, maszynopis.
- Młodak A., *Taksonomiczne mierniki zróżnicowania rynku pracy*, Wiadomości Statystyczne GUS 2002, nr 4.
- Ostasiewicz W., *Przedmowa*, [w:] *Metodologia pomiaru jakości życia*, Ostasiewicz W. (red.), Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Wrocław 2002.
- Panek T., *Ubóstwo i nierówność*, [w:] *Analiza zjawisk społecznych metodami ilościowymi*, rozdział III (w druku), SGH, Warszawa 2003.
- Słaby T., *Poziom i jakość życia*, [w:] *Analiza zjawisk społecznych metodami ilościowymi*, rozdział III (w druku), SGH, Warszawa 2003.
- Słaby T., *Poziom życia ludności Polski. Diagnozy 1986, Prognozy 1988–1990*, Raport nr 2, Instytut Gospodarstwa Społecznego, SGPiS, Warszawa 1989.
- Słaby T., *Przyszłość wskaźników społecznych*, „Wiadomości Statystyczne” 1999, nr 1.
- Słaby T., *Systemy wskaźników społecznych w polskich warunkach transformacji rynkowej. Monografie i opracowania*, Szkoła Główna Handlowa, Warszawa 1994.
- Szukielój-Bieńkuńska A., *Przygotowanie GUS do prezentowania wskaźników społecznych społecznego wykluczenia proponowanych przez Unię Europejską*, „Polityka Społeczna” 2002, nr 11–12.
- Szukielój-Bieńkuńska A., *Sytuacja bytowa gospodarstw domowych*, „Wiadomości Statystyczne” 2001, nr 2.
- Śmiłowska T., Jabłoński R., *Przestrzenne zróżnicowanie sytuacji ekonomicznej i społecznej*, „Wiadomości Statystyczne” 2002, nr 11.
- Wagner W., Wysocki F., Lira J., *Mediana w zagadnieniach porządkowania liniowego obiektów wielocechowych*, IV Konferencja Naukowa „Statystyka regionalna w służbie samorządu lokalnego i biznesu”, Poznań–Kiekrz 2000.
- Wieloaspektowe badanie warunków życia ludności*, GUS, Warszawa 2001.

New Approach to Social Research

Summary

This article proposes leaving methodology of social research used so far, concentrated on examining the level and quality of life which are uncoherent and uncomparable. New proposals, of „signalling?” character, concern the standard approach based on the EU social exclusion indicators and the diversification analysis based on positional numerical taxonomy models.